

GARMENDIA, J. J.: **Hitzakia (Aitzaki abila)**, Ustela Saila, Donostia, 1978.
Azala: M. A. Egaña. 144 or. 11 x 19. Salneurria: 130 pta.

ARRIETA, J. A.: **Bidaia. Termitosti**, Ustela Saila, Donostia, 1978 24 +
54 or. 11 x 19. Salneurria: 100 pta.

Jo eta ke ari da «Ustela saila». Jadanik azaldu dira beste bi zenbaki, 3. eta 4.enak. Eta ez liburuak bakarrik; plazaratzen diren idazleak berriak dira gure literaturgintzan, biak. Honi, besterik gabe, txalo bat.

Hitzakia (Aitzaki abila). Egilea, J. I. Garmendia. Idazle berria eta liburua, berria ere. Zer da liburu hau? Nobela, poesia? Prosa eta bertsoak nahastu egiten dira sarritan; bestalde, prosak batzutan hizkuntza poetikoa osatzen du eta bertsoan emana berriaz prosa da soilki. Eta ez dira idazkerak bakarrik nahasten: hitzak eta hizkiak berak ere desegin eta berregin egiten dira liburuan zehar, hitz eta espresio orijinalak etengabe sortzen direlarik (tituluan gertatzen den bezala).

Nolabaiteko erreferentzia gisan, eman dezagun liburu hau «nobela» dela. Nobelek istorioak kontatu ohi dituzte. Hemen ez dago inolako anekdotarik; hortz pertsonaiarik ere ez, ezta hauen egintzak kokatzen dituzten denbora eta leku koordenadarik ere. Nobelagintzan aztergai diren elementuak deseginik daude. Guzti honen faltan, liburu honi osotasuna eta zentzua ematen dion gauza bakarra (eta nahikoa), idazkera bera da. Bera da irakurtzeko jarraitu behar den harria. Hari hau espresuki auzaltzen zaigu testuan zehar: hasieratik amaieraraino, hona etengabe errepikatzen zaizkigun hitzak.

erabaki sendo bat hartu dut
spa hotelean gaueko hamaika
terdietan.
gaurtik aurrera
hutsik egin gabe
egunero idatziko dut zerbait
orri bat besterik ezean
latinez txinoz ala zuluez
ezin bestean
eta gorde eginen ditut
azken egunean
kontuak har diezazkidaten.
zer jarri ez dakidanean ere
zerbait jarri eginen dut

hala beharrez
 astakeria dela
 derizkizuenoi eskerrik asko
 erotzat hartzen nauzenok
 ez duzue lotsarik behar.
 eskerrak luma bat dudan
 eta kilo pare bat paper zuri
 besterik ez dut eskatzen
 dariola baitatozkit
 tinta eta hitzak.

hala bedi.

Testu hau osoki eman badut, liburuaren azalpenik zehatzena dela uste dudalako eman dut. Halako erreflexioak liburuaren ardatz eta funtsa izanik, beste edozein azterketa sobera geratzen dela dirudi. Hala ere, edozein irakurlek bezala —ez epaile gisan—, liburuari buruzko zenbait erreflexio egitea bidezko iruditzen zait.

Garmendiak azken literatur joerak bereganatzen ditu, Severo Sarduy, Juan Goytisolo, Octavio Paz eta abarren bidea jarraiki. Haien hitzak erabiliz. Guzti hauen helburua, diskurtso literarioaren autonomia lortzea da. Gauza bat da literatur fikzioa, eta oso beste bat liburuetatik at dagoen mundua. Idaztearen arrazoi bakarra: berak sorreraz lezakeen plazerra. Iraultza egin behar bada, lehenik hizkuntza bera, hizkuntzak suposatzen duen boterea desegin eta deuseztatu behar da.

Bide hauk urratzen saiatzea, dudarik gabe, interesgarria da. Geldi bedi hori garbi. Baina liburua nahiko exkaxa geratzen dela uste dut. Egileak zenbait hitz-jolas polit eta adierazgarri egitea lortu du, bere ideia —plazerra— poliki gorpuztuz: elitista dirudien liburu honetan, sarritan azaltzen da euskal humore herrikoia. Baina espontaneitate hori galdu egiten da batzutan. Bestalde, testuari buruzko erreflexioak gehiegi errepikatzen dira, nekagarriak gertatzen direlarik.

Bukatzeko, zera esan nahi dut: gure egoera sozio-kulturala (biok bereizi nahi badira) eta goian aipaturiko idazleena, arras ezberdina da. Irakurle goari begira batez ere, halako liburuak «iraultza bera ere osatzekotan dugularik? Eta literaturan, zer esanik ez: nobelagintza behinepein; zulo handiegiak (bete beharrezkoak?) ditugu; kalitatezko errealismorik ez dugu. Halaere, ongietorria opa diot liburu honi: literaturzaleentzat irakurgarri dela deritzat.

Bidaia Termitosti: J. A. Arrietak argitaratzen duen lehen sorkuntz lana da hau. Bi kontakizunek osatzen dute liburua: «Bidaia» eta «Termitosti» dira biok. Lehen gainbegiratua egitean, hara!: hutsuneak orain ere: hasierako orriak «normalak» dira, eta hona bapatean hankaz gora azaldu. Baina ez da hutsune bat, ez. Kontuz begiratzuz gero, zera gertatzen da: kontakizun bakoitzak bere egitura —grafikoa ere— propioa duela. Nahiz eta honek ez garrantzi handirik izan, ez dut uste huskeria denik; honela, ez da bata bestearen atzean gelditzen, maila berean baizik. Kanpoko itxura ere importantea baita.

Laburrena, «Bidaia» da (22 orri). Trenean dihoan mutil baten gogorapenen bidez, istorio bat kontatzen da. Edo istorio bat baino gehiago, gertakari konkretu bat. Lekua, momentua, pertsonaiak eta hauen egoera konkretuak eta euskal irakurlearentzat ezagunak dira oso. Donostiako neska-mutil gazteak, Ondarru inguruan, udako aste buru batetan: itsasoa, amodioa, sexu harremanak... gurasoek esango luketen bezala, «Jakina! Hala gertatu behar!» Nire ustez, irakurleak halako zerbait pentsatu bide du. Jadanik ezer gutxi berririk dakarte honelako kontakizunek. Nahiz eta maila sinboliko bat lortu nahi den —hala dirudi, zenbait alusio mitologiko dago eta—, ez da maila horretara iristen, beste elementuek ez baitute inolako abstraktutasunik. Erabili den bakarrizketa teknika, halaber, tradizionala izan ez arren, oso eza-guna eta hedatua da gaur egun.

Beste kontakizunak —«Termitosti» izenekoak— ez du inolako zerikusirik goikoarekin. Hau azkoz luzeagoa delarik (doblea), gaia ere konplexuagoa da.

Utopia batetan kokatzen gaitu idazleak. «Utopia» hitza ez da, pentsatu ohi den bezala, positiboa, neutroa baizik: «gerta litekeena» da soilki.) Eta utopia hau erabat negatiboa da: Donostiako hirirearen suntsidura; termitak guztia jaten ari dira. Giro honetan, biltzarre bat egin dute bizirik dirautenek trajeriari ihes egin nahirik. «Termitosti», biltzarre honen traskribaketa da, grabazio baten gisan.

Kontakizun honetan, aipatu beharrezko gauza arraro bat gertatzen da, azken orrietan gaia aldatu egiten baita, besteak baino askoz luzeagoa den interbentzio batetan. Hasieran gure egoera politikoaren salakuntza dirudiena —politikarien ahulezia, burokratismoa, praktikotasun eza—, zerbait sakonago bihurtzen da bigarren zatian: suntsiduraren benetako zioak. Nortzu dira termitak? Nondik datoz? Gaia abstraktogoia da orain, handigoia beraz.

Kontakizun honetarako handiegia, agian. Ez dakit egilearen «huts» bat izan ote den; ni neu behinepein ez nau hunkitu, beharbada, asanblada dela eta, nahiko monotonoa gertatzen delako ipuina; trajeriak duen emozioa, dinamismoa, galdu egiten da biltzarrean parte hartzen dutenen hizketaldi luzeetan.

Garbi da, liburu hau eta Garmendiarena erabat ezberdinak direla. *Hitzakia*-n hizkuntzak, hau da, diskurtsuak, duela protagonista esan dugu; honek errealitate extraliterarioa baztertzea suposatzen du. Bigarren liburuan, berriz, errealitate hori da nagusi (ez nahas «hizkuntza» —«diskurtsua» eta «hizkuntza»— euskara; lehenengoaz ari naiz, balio literarioak aztertzen baitira hemen, ez linguistikoa). Idazleen joerak, bada, oso diferenteak dira. Halako distantziak noizpait —oraindik apal samar gabiltza—, lehenbailehen aberastasun bat suposatzea desiragarria da.

Koro Navarro

Erdal liburuak Euskal Herriaz

MIGUEL DE AMILIBIA, M. de: **Los batallones de Euskadi**. Txertoa, Donostia, 1978. 224 or. 15,5 x 21,5.

Liburuak bost zati ditu: I. Donosti. II. Guipúzcoa. III. Vizcaya. IV. Santander. V. Asturias... y más allá. Eta eraskin gisan, dokumentu batzu.

Egilea donostiarra da. PSOEko militantea. 1936ko otsaileko hauteskundeetan Madrilgo Gorteetara Gipuzkoak bidalitako deputatuetarik bat. Gerra ondoan berrogei eta gehiago urte atzerrian, Argentinan bereziki, igaro ondoren etxeratu da.

Liburuaren zatiek markatzen duten bidea jarraituz nolakoa izan zen kontatzen du bera ibili zen tokitan Francoren aurkako eusko gudariaren gerra. Ez du historiarik eta kronikarik izan nahi. Bere testigutza pertsonala eskaintzen du soilik egileak. Bere familiakoen gorabeherak askotxo aipatzen baditu ere.

Sozialista donostiar honek ez du ezkututzen jeltkideenganako sinpatiarik batere ez duena. Eritzi gogorrak agertzen ditu obra osoan.

Liburu irakurtzean bistan gelditzen da eusko gudarien arteko batasunik eza, buru bakar baten falta. Ideologien arabera banaturik zeuden batallioiak: anarkistak, jeltkideak, komunistak, sozialistak. Bakoitza, bere gerrarekin. Eta egoera honen erantzukizuna, jeltkideen leader-en lepotik zintzilikatzen duela dirudi.

Guzti honengatik, eta beste gertakariei buruzko eritziengatik (Santoñako paktoa, adibidez, traizio garbia izan zen), bat baino gehiago minduko du liburu polemiko honek. Liburuaren irakurketatik ateratzen den ondoriotarik bat hau da: galdu genuen gerra honen historia objetibo eta desmitifikatuaren premia.